

Výstup z konferencie organizovanej pod záštitou podpredsedu vlády SR pre ľudské práva a národnostné menšiny
Rudolfa Chmela, 8.11.2011 v Bratislave

Predpoklady inkluzívneho vzdelávania na Slovensku

Romské děti v hlavním vzdělávacím proudu ve Velké Británii

Mgr. Lucie Fremlová

Equality je nevládní nezisková organizace, která prosazuje a hájí práva etnických menšin ve Velké Británii a v Evropě. Primárně pomáhá Romům, kteří odešli do Velké Británie z nových členských států EU. Cílem práce Equality je zplnomocnit příslušníky romských komunit k řešení otázek týkajících se zaměstnanosti, bydlení, vzdělávání, zdravotní péče a dávek sociální péče. Pomáháme vytvářet prostředí dialogu, porozumění a spolupráce mezi romskými komunitami, místními úřady a poskytovateli služeb.

První Romové ze střední a východní Evropy přišli do Velké Británie v 90. letech 20. století jako žadatelé o azyl. Od rozšíření Evropské unie v letech 2004 a 2007 do Británie legálně odešli za prací, rovnými příležitostmi a kvalitním vzděláním pro své děti další Romové, kteří zde uplatňují ekonomická a sociální práva, jež jsou jim upírána v zemích původu, odkud rovněž odcházejí kvůli rasismu a diskriminaci. Ve Velké Británii založili početné komunity, zejména v severní Anglii, Midlands, Kentu a na severu a východě Londýna. Početné komunity jsou rovněž ve Skotsku (Glasgow), Walesu (Cardiff) a Severním Irsku (Belfast). Není známo, kolik Romů žije ve Spojeném království. Nejlepší odhad se pohybuje kolem 500 tisíc.

Výzkumná studie romských komunit z nových členských států EU¹, které se dlouhodobě usadily v Anglii, ukazuje, že i mnoho českých Romů vidí odchod z ČR jako jediné řešení. Šestnáctiměsíční studie, kterou financovalo britské ministerstvo školství v letech 2008-2009, učinila následující zjištění:

1 Lucie Fremlova, Heather Ureche. *The movement of Roma from new EU Member States: A mapping survey of A2 and A8 Roma in England (Patterns of settlement and current situation of new Roma communities in England)*. 2009. Report available online: <http://equality.uk.com/resources.html>

- 59 % respondentů uvedlo, že jejich primární motivace byla práce, kterou v zemi původu nemohli získat z důvodu diskriminace;
- 22 % respondentů uvedlo, že přišli do Anglie za lepším životem a nesegregovaným vzděláním pro své děti;
- 15 % respondentů uvedlo diskriminaci v zemi původu jako třetí nejdůležitější faktor.
- 97 % všech romských respondentů prohlásilo, že se jejich život zlepšil od příjezdu do Anglie.

Vstřícný přístup v prostředí školy je nejvýznamnějším faktorem, kterého si romští respondenti nejvíce cenili. Převážná většina respondentů byla spokojena s pozitivními postoji ze strany školského personálu, nezatíženými paušalizujícím a stereotypním vnímáním Romů, kde ve srovnání s ČR jazyk či sociálně-kulturní prostředí nejsou vnímány a priori jako handicap, s rovnými příležitostmi a s nepřítomností rasové segregace.

Romské děti chodí ve Velké Británii do škol v hlavním vzdělávacím proudu, ačkoli jejich prvním jazykem ve většině případů není angličtina. Podpůrná vzdělávací služba pro Travellery (Traveller Education Support Service) či Služba pro žáky z etických minorit (Ethnic Minority Achievement Service) jsou tradičně poskytovány příslušníkům komunit Gypsies a Travellers v hlavním vzdělávacím proudu ve Velké Británii místními úřady ve Velké Británii. Od konce 90. let poskytuje služby i romským dětem pocházejícím ze států střední a východní Evropy.

Ve srovnávací studii o pohybu Romů v EU v souvislosti s právem na volný pohyb, uskutečněné v roce 2009 Agenturou EU pro základní práva, byla tato vzdělávací služba citována jako příklad dobré praxe, která nemá obdoby v žádném ze států EU, kde byla studie provedena (Francie, Itálie, Španělsko a Finsko).

Na místní úrovni se v oblasti vzdělávání uskutečňuje jedinečná práce, jejíž recipienty jsou příslušníci místních romských komunit i členové širší společnosti. Úspěšnost takových iniciativ se většinou zakládá na multi-sektorovém přístupu a spolupráci škol a školských úřadů s dalšími poskytovateli služeb pracujícími s Romy: zdravotnictvím, sociální služby pro děti a dospělé, bytové odbory, policie atd.

Příkladem dobré praxe je tzv. každoroční sčítání žáků (the Pupil Level Annual School Census), které dává místním úřadům do rukou jedinečný nástroj, jehož prostřednictvím lze efektivně sbírat etnická data. V regionech, kde místní úřady dobře znají velikost místních

romských komunit, jsou poskytovány služby, které reflektují potřeby daných komunit.

Dalším příkladem dobré praxe je „mainstreaming“ , tedy zařazování romské historie, kultury a tradic do hlavního proudu vzdělávacích aktivit, ať už se jedná o školské aktivity či aktivity mimo školu. V tomto ohledu je velmi významným počinem Gypsy, Roma and Traveller History Month, který se pod záštitou britského ministerstva školství bude letos v červnu konat již počtvrté. Každoročně se též slaví Mezinárodní den Romů.

Příklady dobré praxe rovněž zahrnují účast Romů na poskytování služeb a poradenství: místní úřady provádějí nábor romských pracovníků na pozice asistentů učitele a komunitních pracovníků.

Výzkumná studie z roku 2009 dále zjistila, že v britském hlavním vzdělávacím proudu studují romské děti, které byly v České republice v minulosti zařazeny do de facto segregovaných či speciálních tříd/škol pro děti s lehkým mentálním postižením. Ačkoli je jejich mateřským jazykem romština či jeden z východoevropských jazyků, studují v angličtině. Podle britského Zákona o speciálních vzdělávacích potřebách a postižení z roku 2001 (Special Educational Needs and Disability Act 2001²) se fakt, že angličtina není prvním jazykem dítěte, nepovažuje za speciální vzdělávací potřebu, pouze za jednu z oblastí další podpory žáka ze strany učitele/školy. Žáci a studenti romského původu v hlavním vzdělávacím proudu ve Velké Británii se stávají ve vyšší míře úspěšnými a pokračují ve středním, někdy i vysokoškolském vzdělání.³ O tomto pozitivním vývoji organizaci Equality informovali zaměstnanci školských odborů v různých částech Velké Británie.

V České republice, na Slovensku a v některých dalších členských státech EU jsou děti romského původu neúměrně zařazovány do speciálních tříd/škol pro mentálně zaostalé děti nebo do de facto segregovaných škol. Když tytéž děti odejdou se svými rodiči do Velké Británie, jsou vzdělávány ve školách hlavního vzdělávacího proudu. V situaci, kdy české ministerstvo školství stále nenaplnilo průlomový rozsudek Evropského soudu pro lidská práva DH a ostatní versus Česká republika z listopadu 2007, realizovala organizace Equality v roce 2011 pilotní studii financovanou Romským vzdělávacím fondem Britská organizace nazvanou „Od segregace k inkluzi“. Cíle pilotní výzkumné studie byly následující:

2 <http://www.naldic.org.uk/ITTSEAL2/teaching/Inclusion.cfm>

3 Podle studie Kam směřují romské děti po základní škole? společnosti GAC sociologa Ivana Gabala ve vzdělávání nepokračuje až 16 procent romských dětí, které vycházejí z devátých tříd běžných základních škol poblíž sociálně vyloučených lokalit.

- Analyzovat dopad, který má vzdělávání v hlavním vzdělávacím proudu ve Velké Británii na romské žáky, kteří byli umístěni do speciálních či de facto segregovaných škol v České republice a na Slovensku;
- Prezentovat výhody, popřípadě nevýhody vzdělávání v hlavním vzdělávacím proudu ve Velké Británii;
- Využít zjištění při práci se všemi úrovněmi vlády a samospráv v oblasti vzdělávání v České republice a na Slovensku;
- Identifikovat příklady dobré praxe.

Od března do září 2011 realizovala organizace Equality průzkum s cílovou skupinou Romů české a slovenské národnosti, kteří odešli se svými rodinami do následujících britských měst: Leicester, Chatham, Rotherham, Wolverhampton, Southend-on-Sea, Peterborough, Londýn a Derby. Bylo zjištěno, že 85% žáků, kteří se výzkumu zúčastnili, bylo předtím zařazeno do speciálních či de facto segregovaných tříd/škol či převážně romských školek v České republice a na Slovensku, a to navzdory rozsudku Evropského soudu pro lidská práva ve věci D.H. a ostatní proti České republice. V listopadu roku 2007 soud rozhodnul, že „neúměrné zařazování romských dětí do speciálních škol bez objektivního a rozumného zdůvodnění představuje protiprávní nepřímou diskriminaci porušující Evropskou úmluvu o lidských právech“.

Hlavní zjištění studie byla následující:

- 85 procent všech respondentů bylo umístěno do speciálních či de facto segregovaných škol/šcolek;
- Ve Velké Británii u žádného z respondentů nebyly diagnostikovány speciální vzdělávací potřeby;
- Podle profesionálů působících v oblasti vzdělávání se počet romských dětí s speciálními vzdělávacími potřebami způsobené určitou formou smyslového či tělesného postižení pohyboval mezi 2 – 4 procenty. I tito žáci byly pokud možno vzdělávání v hlavním vzdělávacím proudu.
- Převážná většina slovenských respondentů pocházela z východního Slovenska, zejména z Košic a Prešova. Dvanáct z 38 slovenských respondentů pocházelo z venkovských oblastí, především z romských osad (Třebišov, Sabinov, Pavlovce, Višné Rožbachy, Medzev a Košické Olšany).
- Po příjezdu do Velké Británie navštěvovali romští žáci kurzy angličtiny pro cizince

ve stejné míře jako jejich čeští a slovenští vrstevníci neromského původu (90 procent);

- V sedmi lokalitách Velké Británie romští respondenti uvedli, že nezažili žádné projevy rasismu na britských školách a že učitelé k nim byli laskaví a ochotní se jim individuálně věnovat;
- Všichni rodiče, kteří se zúčastnili pilotního výzkumu, oceňovali téměř úplnou absenci rasismu, diskriminace a anticiganismu v britském školství a domnívali se, že šance jejich dětí na budoucí úspěch v životě jsou vyšší na britských školách než na školách na Slovensku či v České republice. Jeden rodič, původem z České republiky, řekl: „Poslali mě do zvláštní školy. Až teď vidím, že jsme nedostali ty samé šance jako neromské děti. Chci pro své děti lepší budoucnost, jsou chytré.“

Již léta tvrdí někteří pedagogové ve střední a východní Evropě, že segregované nebo speciální vzdělání je v nejlepším zájmu romských dětí. Pilotní průzkum o dopadu vzdělání v hlavním vzdělávacím proudu, realizovaný organizací Equality, ukazuje, že toto tvrzení není pravdivé: výsledky romských žáků v oblasti čtenářské, matematické a přírodovědné gramotnosti jsou průměrné nebo se pohybují lehce pod průměrem. Zjištění průzkumu rovněž ukazují, že čím více byli romští žáci začleněni v rámci třídy či školy, tím méně bylo problémů týkajících se komunitní soudržnosti v prostředí školy či mimo ni.

Zprávu „Od segregace k inkluzi: romští žáci ve Velké Británii“ lze stáhnout zde:

<http://equality.uk.com/Education.html>